

२०८२

एक महिने प्रमाणीकरण तालिम पाठ्यक्रम

सामाजिक अध्ययन तथा मानव मूल्य शिक्षा
आधारभूत तह (कक्षा ४-५)

नेपाल सरकार
शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय
शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र
सानोठिमी, भक्तपुर

विषयसूची

क्र. स.	विषयवस्तु	पृष्ठ सङ्ख्या
१.	परिचय	१
२.	सक्षमता	१
३.	तालिमको संरचना	२
४.	विषयवस्तु	३
५.	तालिम कार्यान्वयन कार्यविधि	६
६.	मूल्याङ्कन	८
७.	परियोजना कार्य	१०

१. परिचय

शिक्षण सिकाइ प्रक्रियाको मुख्य कार्यान्वयनकर्ता शिक्षक भएकाले पाठ्यक्रमले तोकेका सिकाइ उपलब्धि हासिल हुने गरी शिक्षण सिकाइ कार्य सञ्चालन गर्न शिक्षकलाई समयसापेक्ष अद्यावधिक गर्दै जानुपर्दछ । बालबालिकामा उनीहरूको तह, उमेर, सिकाइ क्षमता, व्यक्तिगत विभिन्नताका आधारमा शिक्षणलाई सहज ढङ्गबाट अगि बढाउन शिक्षकमा पनि विशेष ज्ञान सिप र धारणाको विकास हुनु जरुरी हुन्छ । त्यसैगरी परिवर्तित विश्व परिवेशमा विकास भएका नयाँ विधि र प्रविधिलाई आत्मसात् गर्दै विश्व समुदायमा प्रतिस्पर्धी शिक्षक तयारीका लागि तालिमको आवश्यकता हुन्छ । यस विषय शिक्षणको मुख्य उद्देश्य असल नागरिक तयार पार्नु हो । यसका लागि बालबालिकामा समस्या समाधान गर्न सक्ने, सिर्जना गर्न सक्ने, सामाजिकीकरण हुन सक्ने, सहकार्य गर्न सक्ने र समयसापेक्ष समायोजन हुँदै आफ्नो देश विकासमा सहभागी हुन प्रेरित गर्ने जस्ता सक्षमता एवम् जीवनोपयोगी सिपको विकास गर्न शिक्षक पेसागत विकास प्रारूप, २०८० को मर्म र विद्यालय तह, कक्षा ४-५ को सामाजिक अध्ययन तथा मानव मूल्य शिक्षा विषयको पाठ्यक्रमका आधारमा यो एक महिने प्रमाणीकरण तालिम पाठ्यक्रम विकास गरिएको हो ।

मुलुकमा भएको समसामयिक परिवर्तन, समाजका अपेक्षा र विश्वमा विकास भएका नवीनतम प्रविधिसमेतलाई समेटेर विद्यार्थीमा आवश्यक ज्ञान, सिप र धारणा विकास गराउन सक्ने तालिमको आवश्यकता पर्दछ । त्यसैले यस तालिम पाठ्यक्रममा समसामयिक र सान्दर्भिक विषयवस्तुका साथ तालिम सञ्चालन गर्न सक्षमता, संरचना, विधि, विषयवस्तु, मूल्याङ्कन तथा परियोजनासम्बद्ध विषयवस्तु समावेश गरिएको छ । शिक्षकको आवश्यकतासमेतका आधारमा तयार गरिएको यस तालिम पाठ्यक्रममा समावेश भएका विषयवस्तुहरूलाई सक्रिय सिकाइ, सहभागितामा आधारित सिकाइ तथा समस्यामा आधारित विधि तथा तरिकाहरूको अवलम्बन गरी तालिम सम्पन्न हुने छ ।

२. सक्षमता

तालिमपश्चात् शिक्षकहरूमा निम्नअनुसारका सक्षमता विकास हुने छन् :

- (क) सामाजिक अध्ययन तथा मानवमूल्य शिक्षा विषयको महत्त्व बोध र व्यावहारिक प्रयोग
- (ख) सामाजिक अध्ययन तथा मानवमूल्य शिक्षाको पाठ्यक्रम र पाठ्यसामग्रीसम्बद्ध विषयवस्तुको बोध, सहजीकरण, अन्तरसम्बन्ध र प्रयोग
- (ग) सकारात्मक अनुशासन तथा बालमैत्री व्यवहारको बोध र अभ्यास
- (घ) सामाजिक अध्ययन तथा मानव मूल्य शिक्षा विषयका सिपहरूको विकास र प्रयोग
- (ङ) सिकाइ सहजीकरणका विभिन्न प्रक्रिया तथा विधिहरू पहिचान र प्रयोग
- (च) शैक्षिक सामग्रीको सङ्कलन, निर्माण, प्रयोग र संरक्षणका उपायहरूको खोजी
- (छ) शिक्षण सिकाइमा सूचना प्रविधिको महत्त्वको बोध र उपयोग
- (ज) मूल्याङ्कनका साधन तथा प्रक्रियाको बोध, निर्माण र प्रयोग

- (झ) विशिष्टीकरण तालिकाका आधारमा प्रश्नपत्र तथा उत्तरकुञ्जिका निर्माण र प्रयोग
- (ञ) सिकाइ सहजीकरणमा शैक्षणिक योजनाहरूको निर्माण र प्रयोग
- (ट) परियोजना कार्य, कार्यमूलक अनुसन्धान र पाठ अध्ययनको अवधारणा तथा प्रक्रिया बोध र व्यावहारिक अभ्यास

३. तालिमको संरचना

प्रमाणीकरण तालिम ३० कार्य दिनको हुने छ । ३० कार्यदिनलाई १५/१५ कार्यदिन हुने गरी दुई खण्डमा विभाजन गरिने छ । पहिलो खण्डको १५ कार्य दिने तालिम आमनेसामने (Face to face), अनलाइन (Online) तथा मिश्रित (Blended) पद्धतिमा आधारित भई समकालिक (Synchronous) र असमकालिक (Asynchronous) विधिहरूको प्रयोग गरिने छ । दोस्रो खण्डको १५ कार्य दिने विद्यालयमा आधारित तालिमको क्रियाकलापहरू पहिलो खण्डको तालिम समाप्त भएको मितिले ६० दिनभित्र तल तालिकामा दिइएका कार्यहरू सम्पन्न गर्नुपर्ने छ र सम्पादन गरेका कार्यहरूको विस्तृत प्रतिवेदन तयार गरी शिक्षा तालिम केन्द्रले निर्धारण गरेको मितिमा अनिवार्य रूपमा प्रस्तुतीकरण गर्नुपर्ने छ।

विद्यालयमा आधारित तालिमका क्रियाकलापहरू

क्र.स.	क्रियाकलाप	भार (कार्यदिन)
१.	कम्तीमा १० ओटा पाठयोजनासहित अभ्यास शिक्षण	३
२.	शिक्षण सुधार योजना (Teaching Improvement Plan-TIP)	२
३.	कार्यमूलक अनुसन्धान	२
४.	पाठ अध्ययन अभ्यास (Lesson Study Practice) (योजना, कार्यान्वयन, प्रतिबिम्बन र सुधार)	२
५.	सिकाइमा नवप्रवर्तनका लागि सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको उपयोग	२
६.	सम्बन्धित विषय शिक्षणमा पूरक सामग्रीको उपयोग	२
७.	१५ दिनको आमनेसामने वा अनलाइन वा मिश्रित विधिमा तालिम पाठ्यक्रमअनुसार निर्धारण गरिएका विषयवस्तुमा आधारित भई क्रम सङ्ख्या ६ सम्मका विषयवस्तुसँग नदोहोरिने गरी अन्य परियोजना कार्य	२
जम्मा दिन		१५

४. विषयवस्तु

क्र.सं.	विषयवस्तु	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सत्र भार
१.	सामाजिक अध्ययन तथा मानव मूल्य शिक्षा	● परिचय ● महत्त्व	१
२.	पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक र पाठ्यसामग्रीको अन्तरसम्बन्ध	● सामाजिक अध्ययन तथा मानव मूल्य शिक्षाको पाठ्यक्रम चिनारी ● पाठ्यपुस्तक र शिक्षक निर्देशिकाबिचको अन्तरसम्बन्ध पहिचान ● पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक, शिक्षक निर्देशिका र सन्दर्भ सामग्रीको प्रयोग	२
३.	सामाजिक अध्ययन तथा मानव मूल्य शिक्षा विषयका विषयवस्तु	हामी र हाम्रो समुदाय ● समुदाय र सामुदायिक कार्य प्रति अपनत्वको भावना विकास ● समाज र सामाजिक सम्बन्धको महत्त्व ● असल सामाजिक सम्बन्ध विकास	१
		हाम्रा मानव मूल्यमान्यता ● अवधारणा ● महत्त्व ● नैतिक शिक्षा ● व्यावहारिक प्रयोग ● अभ्यास (समानुभूति, सहयोग, सहकार्य वातावरण)	२
		नागरिक चेतना, कर्तव्य र अधिकार ● नागरिक अधिकार र कर्तव्य, बालअधिकार, बाल सहभागिता ● द्वन्द्व व्यवस्थापन र व्यावहारिक अभ्यास ● सडक सुरक्षा र ट्राफिक नियम	२
		सामाजिक समस्या र समाधान ● असल समाजको परिचय ● असल समाज निर्माणका आधारहरू ● सामाजिक कुरीति पहिचान र समाधानका उपाय	१

		हाम्रो विगत ● हाम्रो समुदायमा भएका ऐतिहासिक वस्तुहरू (मन्दिर, पाटीपौवा, पोखरी आदि) ○ पहिचान ○ खोजी तथा अध्ययन ○ प्रतिवेदन लेखन	२
		हाम्रा आर्थिक क्रियाकलाप ● काम/श्रमको सम्मान र सहयोग ● स्थानीय तहभित्रका आर्थिक क्रियाकलाप ● स्थानीय स्तरमा उत्पादित वस्तुको उपभोग ● स्थानीय पर्यटकीय क्षेत्रको पहिचान ● वित्तीय सस्थाहरूको पहिचान ● देशमा भइरहेका आर्थिक क्रियाकलापहरू	२
		हाम्रो पृथ्वी ● सौर्यमण्डल, ग्रह र उपग्रह परिचय ● पृथ्वीको उत्पत्ति र बनोटको परिचय ● नक्सासम्बन्धी सिप	२
४.	सकारात्मक अनुशासन र बालमैत्री व्यवहार	सकारात्मक अनुशासन (दण्डरहित शिक्षा) ● परिचय, महत्त्व ● प्रक्रिया ● प्रयोग बालमैत्री व्यवहार (Good touch and bad touch)	२
५.	सामाजिक अध्ययनका सिप	सामाजिकीकरणका सिपहरू (सञ्चार, सहकार्य, मेलमिलाप, सहयोग, आदर, सम्मान आदि) प्रयोगात्मक सिप : समयरेखा, चार्ट नक्सा अध्ययन, निर्माण र प्रयोग स्तम्भ चित्र र पाइ चार्ट सिर्जनात्मक सिप (संवाद, चिठी, कथा, कविता, पोस्टर, प्ले कार्ड)	३
६.	सामाजिक अध्ययनमा सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया र विधि	● परियोजना ● सर्वेक्षण ● समालोचनात्मक चिन्तन	३

		● समस्या समाधान ● खेल ● घटना अध्ययन ● खोज ● क्षेत्र भ्रमण ● सहयोगात्मक सिकाइ ● भूमिका अभिनय ● प्रदर्शन ● अन्तरक्रिया र छलफल	
७.	सूचना प्रविधि	● सामाजिक अध्ययनमा सूचना प्रविधिको प्रयोग (स्रोतको खोजी, सामग्री निर्माण र प्रयोग) ● सामाजिक अध्ययन शिक्षण सिकाइका लागि उपयोगी वेबसाइट, एपहरू र लर्निङ पोर्टल ● सामाजिक अध्ययनमा ए आई (AI) को प्रयोग	२
८.	शैक्षणिक सामग्री निर्माण र प्रयोग	● शैक्षणिक सामग्री छनोट, सङ्कलन, निर्माण र प्रयोग	२
९.	विद्यार्थी मूल्याङ्कन	● आन्तरिक मूल्याङ्कन प्रक्रिया ● साधन निर्माण र अभ्यास (समाजमिति तालिका, श्रेणीमापन फाराम, रुब्रिक्स, रुजुसूची, सञ्चित अभिलेख) ● विशिष्टीकरण तालिकाअनुसार उत्तर कुञ्जिकासहित प्रश्न निर्माण र अभ्यास	४
१०.	शैक्षणिक योजना निर्माण र प्रयोग	● वार्षिक कार्य तालिका ● वार्षिक शैक्षणिक योजना ● साप्ताहिक कार्य योजना ● दैनिक पाठ योजना	२

११.	शिक्षण अभ्यास	● शिक्षण योजना निर्माण ● शैक्षिक सामग्री खोज र निर्माण ● नमुना शिक्षण प्रस्तुति	४
१२.	शिक्षक पेसागत विकासका विधिहरू	● शिक्षक पेसागत विकास प्रारूप (परिमार्जित संस्करण), २०८० अनुसार शिक्षक पेसागत विकासका विधिहरूको परिचय र पेसागत विकासमा अबलम्बन	१
१३.	कार्यमूलक अनुसन्धान	● कार्यमूलक अनुसन्धान अवधारणा, प्रक्रिया र अभ्यास	२
१४.	पाठ अध्ययन	● पाठ अध्ययन अवधारणा र अभ्यास	२
१५.	परीक्षा र परियोजना कार्य	● सहभागीको परीक्षा ● परियोजना कार्यको अभिमुखीकरण	२
१६.	कार्ययोजना निर्माण तथा मूल्याङ्कन	● कार्ययोजना निर्माण ● तालिम मूल्याङ्कन	१
जम्मा			४५

प्रत्येक सत्र १ घण्टा ३० मिनेटको हुने छ ।

५. तालिम कार्यान्वयन कार्यविधि

यस तालिमको लक्षित समूह आधारभूत तह कक्षा ४ - ५ मा अध्यापनरत शिक्षकहरू हुनुहुने छ । सहभागी छनोट गर्दा देहायका प्राथमिकताका आधार अवलम्बन गरिने छ :

- (अ) प्रमाणीकरण तालिम नलिएका स्थायी शिक्षक
- (आ) प्रमाणीकरण तालिम नलिएका अन्य शिक्षक
- प्रदेशस्थित शिक्षा तालिम केन्द्रमार्फत सञ्चालन हुने यस प्रमाणीकरण तालिमका सहभागीहरू स्थानीय तहबाट छनोट भएका हुने छन् ।
- शिक्षक पेसागत विकासका लागि प्रमाणीकरण तालिम शैक्षिक जनशक्ति विकास परिषद्बाट स्वीकृत पाठ्यक्रम र सोका आधारमा शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र वा शिक्षा तालिम केन्द्रबाट विकास गरिएका प्रशिक्षक निर्देशिका, प्रशिक्षार्थी स्रोत सामग्री र अन्य आवश्यक सामग्रीका आधारमा सञ्चालन गरिने छ।

- शिक्षा तालिम केन्द्रले प्रमाणीकरण शिक्षक तालिम सञ्चालन गर्दा स्थानीय आवश्यकतालाई समेट्ने गरी स्वीकृत तालिम पाठ्यक्रममा २०% सम्म विषयवस्तु अनुकूलन गरी सञ्चालन गर्न सक्ने छन् ।
- यस तालिमसम्बन्धी प्रशिक्षक प्रशिक्षणमा सहभागी भएका प्रदेश शिक्षा तालिम केन्द्रका प्रशिक्षक वा रोस्टर प्रशिक्षकबाट तालिम सत्र सहजीकरण गरिने छ ।
- तालिमका सत्र सहजीकरण गर्दा सकेसम्म सूचना तथा सञ्चार प्रविधिलाई अधिकतम उपयोग गर्नुपर्ने छ ।
- तालिमका लागि आवश्यक सामग्रीहरू तालिम सञ्चालन अगावै व्यवस्था गर्नुपर्ने छ ।
- सामान्यतया सहभागी शिक्षकका माग र आवश्यकतालाई ध्यान दिँदै आवश्यकताअनुसार देहायबमोजिमका विधि उपयोग गर्न सकिने छ ।
  - साझा तथा खुला मञ्चहरूको प्रयोग
  - समकालिक (Synchronous) र असमकालिक (Asynchronous) विधिहरू
  - स्वाध्याय विधि
  - अनुसन्धानात्मक विधि
  - प्रतिबिम्बात्मक विधि
  - परियोजना विधि
  - दूर सिकाइ विधि
  - अन्तर्क्रिया तथा छलफल विधि
  - प्रदर्शन तथा नमुना अभ्यास शिक्षण विधि
  - जोडी कार्य तथा समूह कार्य विधि
  - समस्या समाधान
- एक महिने प्रमाणीकरण तालिमको दोस्रो खण्डका लागि तोकिएको परियोजना कार्य सम्पादन गर्न सन्दर्भ सामग्री अध्ययन, विज्ञसँगको परामर्श तथा प्रतिवेदन लेखन गर्नु मूलतः प्रत्येक प्रशिक्षार्थीको दायित्व हुने छ । यस कार्यका लागि प्रशिक्षार्थीलाई आवश्यक परेमा इमेल वा फोनमार्फत वा प्रत्यक्ष भेट गरी सम्बन्धित प्रशिक्षकबाट मार्गदर्शन प्राप्त गर्ने सुविधा उपलब्ध हुने छ ।
- तालिमको अन्त्यमा शिक्षक पेसागत विकास प्रारूप (परिमार्जन संस्करण), २०८० अनुसार मूल्याङ्कन र शैक्षिक जनशक्ति विकास परिषद्को निर्णयबमोजिम प्रमाणीकरण गरिने छ । तालिमको प्रमाणीकरणपश्चात् सम्बन्धित शिक्षा तालिम केन्द्रबाट प्रमाणपत्र प्रदान गरिने छ ।

६. मूल्याङ्कन

- (क) तालिममा सहभागी शिक्षकको मूल्याङ्कनको कुल भार १०० अङ्कको हुने छ।
- (ख) मूल्याङ्कनका आधार र अङ्क विभाजन तलको तालिकामा उल्लेख भएअनुसार हुने छ।

क्र.स.	मूल्याङ्कनका आधार	अङ्क
पहिलो खण्ड : आमनेसामने, अनलाइन तथा मिश्रित (Blended) पद्धतिमा आधारित कार्यशाला		
१.	सहभागिता	१५
१.१	उपस्थिति	३
१.२	छलफल तथा प्रस्तुतीकरणमा सक्रियता	६
१.३	आचारसंहिताको पालना	३
१.४	तालिमप्रतिको प्रतिबद्धता	३
२.	लिखित परीक्षा	३०
३.	विद्यालयमा आधारित तालिमका क्रियाकलाप सञ्चालनका लागि कार्ययोजना निर्माण	५
	जम्मा	५०
दोस्रो खण्ड : विद्यालयमा आधारित तालिमका क्रियाकलापहरू		
१.	कार्यसम्पादन	२१
२.	प्रतिवेदन	२१
३.	प्रस्तुतीकरण	८
	जम्मा	५०
दुवै खण्डको कुल जम्मा		१००

- (ग) तालिममा अनुपस्थित रहँदा प्रति सत्र ०.५ अङ्क घटाइने छ र तीन सत्र वा सोभन्दा बढी अनुपस्थित हुने सहभागीको तालिम पूरा नभएको मानिने छ।
- (घ) तिस अङ्कको लिखित परीक्षाका लागि १० ओटा बहुवैकल्पिक प्रश्नमा ५ अङ्क, ५ ओटा संक्षिप्त उत्तरात्मक प्रश्नमा १५ अङ्क र २ ओटा लामो उत्तरको प्रश्नमा १० अङ्क छुट्याइने छ। तालिमको वैधताका लागि तालिम पाठ्यक्रम समेट्ने गरी विशिष्टीकरण तालिका निर्माण गरी प्रश्न पत्र निर्माण गरिने छ।
- (ङ) शिक्षकले तोकिएका कार्यहरू विद्यालयका प्रधानाध्यापकसँगको समन्वय, सहकार्य, सहयोग र सहजीकरणमा सम्पादन गर्नुपर्ने छ।

(च) शिक्षकले सम्पादन गरेका कार्यहरूको प्रतिवेदन सम्बन्धित विद्यालयका प्रधानाध्यापकबाट र प्रधानाध्यापकले सम्पादन गरेका कार्यहरूको प्रतिवेदन स्थानीय तहको शिक्षा शाखा वा शाखाले तोकेको विज्ञबाट प्रमाणित गरेको हुनुपर्ने छ।

(छ) विद्यालयमा आधारित तालिम क्रियाकलापको मूल्याङ्कनका आधार निम्नबमोजिम हुने छः

क्र.स.	क्षेत्र	मूल्याङ्कनका आधार	अङ्क
१.	कार्यसम्पादन	१. कम्तीमा १० ओटा पाठयोजनासहित अभ्यास शिक्षण २. शिक्षण सुधार योजना (Teaching Improvement Plan-TIP) ३. कार्यमूलक अनुसन्धान ४. पाठ अध्ययन अभ्यास (Lesson Study Practice) ५. सिकाइमा नवप्रवर्तनका लागि सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको उपयोग ६. सम्बन्धित विषय शिक्षणमा पूरक सामग्रीको उपयोग ७. १५ दिनको आमनेसामने वा अनलाइन वा मिश्रित विधिमा तालिम पाठ्यक्रमअनुसार निर्धारण गरिएका विषयवस्तुमा आधारित भई क्रम सङ्ख्या ६ सम्मका विषयवस्तुसँग नदोहोरिने गरी अन्य परियोजना कार्य	$७ \times ३ = २१$
२.	प्रतिवेदन	प्रतिवेदनको गुणस्तरीयता १. ढाँचा २. विषयवस्तुको प्रस्तुति ३. विश्वासनीय प्रमाणहरू	$७ \text{ ओटा प्रतिवेदन} \times ३ = २१$
३.	प्रस्तुतीकरण	१. आत्मविश्वास २. प्रस्तुतीकरण शैली ३. तर्कपूर्ण अभिव्यक्ति ४. प्रतिबिम्बन	८

(ज) सहभागीले प्राप्त गरेको अङ्कलाई निम्नअनुसार श्रेणी विभाजन गरिने छः

क्र.स.	श्रेणी	अङ्क
१.	विशिष्टतासहितको प्रथम श्रेणी	९० र सोभन्दा माथि

२.	प्रथम श्रेणी	८० देखि ९० अङ्कभन्दा कम
३.	द्वितीय श्रेणी	६५ देखि ८० अङ्कभन्दा कम
४.	तृतीय श्रेणी	५० देखि ६५ अङ्कभन्दा कम
५.	अनुत्तीर्ण	५० भन्दा कम अङ्क

(झ) तालिममा सफल हुन दुवै खण्डमा कम्तीमा ५०/५० प्रतिशत अङ्क प्राप्त गर्नुपर्ने छ।

७. परियोजना कार्य

दोस्रो खण्डका लागि विद्यालयमा आधारित परियोजना कार्यहरू निर्धारण गरिएका छन् । प्रत्येक परियोजनाको परिणामका (Output) रूपमा प्रत्येक प्रशिक्षार्थीले अलग अलग प्रतिवेदन शिक्षा तालिम केन्द्रसमक्ष अनिवार्य रूपमा प्रस्तुतीकरण गरी पेस गर्नुपर्ने छ :

परियोजना कार्य १ : पाठयोजनामा आधारित शिक्षण अभ्यास

- दिइएको ढाँचामा कम्तीमा फरक फरक १० ओटा पाठयोजना तयारी गर्ने
- प्रत्येक पाठयोजनाका आधारमा शैक्षणिक सामग्री विकास गर्ने
- प्रधानाध्यापकबाट सबै पाठयोजना प्रमाणित गर्ने
- पाठयोजनाका आधारमा कार्यतालिकाबद्ध शिक्षण अभ्यास गर्ने
- विद्यार्थीको सिकाइको अवस्था तथा आफ्नो सिकाइ सहजीकरण अनुभव समेटी प्रतिवेदन तयार गर्ने ।

नोट : यस कार्यअन्तर्गत अन्य परियोजना कार्यले नसमेटेका विषयवस्तु शिक्षणका लागि मात्र पाठयोजना तयार गर्ने

परियोजना कार्य २ : शिक्षण सुधार योजना (Teaching Improvement Plan-TIP)

- शिक्षकले आफ्नो शिक्षण सुधारका लागि आधारभूत तह कक्षा ४ - ५ का लागि दिइएको ढाँचामा शिक्षण सुधार योजना (Teaching Improvement Plan-TIP) र सोको कार्यान्वयनको उपलब्धि प्रतिवेदन तयार पार्ने ।

शिक्षण सुधार योजना (TIP)

शिक्षकको नाम : .....

विद्यालयको नाम : .....

योजना अवधि : २०८ ..... महिनादेखि २०८ ..... महिनासम्म

क्र. स.	सूचक	मौजूदा स्थिति (Baseline)	अपेक्षित लक्ष्य	लक्ष्य पूरा गर्न सम्पादन गरिने मुख्य कार्यहरू
१.	विद्यार्थीको औसत उपलब्धि/प्राप्ताङ्क			
(क)	कक्षा ..... विषय			
(ख)	कक्षा ..... विषय			
२.	स्वमूल्याङ्कनका आधारमा शिक्षणमा शैक्षणिक सामग्री प्रयोगका स्थिति (न्यूनबाट उच्च तहको दरमा १, २, ३, ४ मा मापन गर्ने)			
३.	प्रतिदिन क्रियाकलाप विवरण तयारीसहितको शिक्षण गरेको पाठ सङ्ख्या			
४.	स्वमूल्याङ्कनका आधारमा प्रभावकारी शिक्षणका निमित्त विद्यालय प्रअबाट प्राप्त सहयोगको स्थिति (न्यूनबाट उच्च तहको दरमा १, २, ३, ४ मा मापन गर्ने)			
५.	प्रशिक्षक/रोस्टर प्रशिक्षक/शिक्षा अधिकृत/प्रधानाध्यापकबाट शिक्षकलाई अनुगमन सहायता एवम् शैक्षणिक परामर्श सम्पन्न हुने पटक (तालिम अवधिभर)			

.....
मिति

.....
शिक्षकको दस्तखत

.....
प्रअको दस्तखत

.....
विद्यालयको छाप

शिक्षण सुधार योजना (TIP) उपलब्धि प्रतिवेदन

शिक्षकको नाम : .....

विद्यालयको नाम : .....

योजना अवधि : २०८ ..... महिनादेखि २०८ ..... महिनासम्म

क्र. स.	सूचक	मौजुदा स्थिति (Baseline)	अपेक्षित लक्ष्य	लक्ष्य पूरा गर्न सम्पादन गरिएका मुख्य कार्यहरू	प्रगति	कार्यसम्पादनको अनुभव
१	विद्यार्थीको औसत उपलब्धि/प्राप्ताङ्क					
(क)	कक्षा ..... विषय					
(ख)	कक्षा ..... विषय					
२	स्वमूल्याङ्कनका आधारमा शिक्षणमा शैक्षणिक सामग्री प्रयोगका स्थिति (न्यूनबाट उच्च तहको दरमा १, २, ३, ४ मा मापन गर्ने)					
३	प्रतिदिन क्रियाकलाप विवरण तयारीसहितको शिक्षण गरेको पाठ सङ्ख्या					
४	स्वमूल्याङ्कनका आधारमा प्रभावकारी शिक्षणका निमित्त विद्यालय प्रअबाट प्राप्त सहयोगको स्थिति (न्यूनबाट उच्च तहको दरमा १, २, ३, ४ मा मापन गर्ने)					

क्र. स.	सूचक	मौजूदा स्थिति (Baseline)	अपेक्षित लक्ष्य	लक्ष्य पूरा गर्न गरिएका मुख्य कार्यहरू	प्रगति	कार्यसम्पादनको अनुभव
५	प्रशिक्षक/रोस्टर प्रशिक्षक/शिक्षा अधिकृत/प्रधानाध्यापकबाट शिक्षकलाई अनुगमन सहायता एवम् शैक्षणिक परामर्श सम्पन्न हुने पटक (तालिम अवधिभर)					

मिति

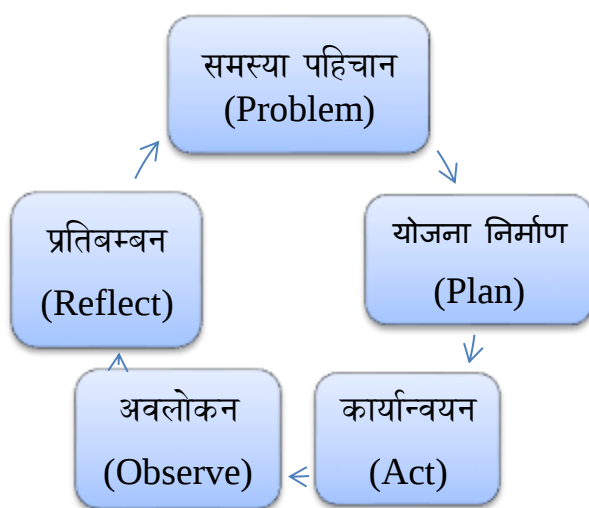
शिक्षकको दस्तखत

विद्यालयको छाप

प्रअको दस्तखत

परियोजना कार्य ३ : कार्यमूलक अनुसन्धान

- शिक्षकले आफ्नो कार्यसम्पादन सुधारका लागि कुनै एउटा विषय क्षेत्रमा निम्नलिखित चक्रअनुसार कार्यमूलक अनुसन्धान गरी सोको प्रतिवेदन तयार पार्ने

कार्यमूलक अनुसन्धानका लागि सम्भावित क्षेत्रहरू

- शिक्षकलाई सिकाइ सहजीकरण गर्न तथा विद्यार्थीलाई सिकन समस्या भएको विषयवस्तु शिक्षण
- फरक फरक सिकाइ स्तरका विद्यार्थीलाई उनीहरूको सिकाइ स्तरअनुसार शिक्षण

- विद्यार्थीका सिकाइ शैलीका आधारमा शिक्षण
- विद्यार्थीमा नेतृत्व क्षमता विकास
- विद्यार्थीको सिकाइमा सक्रिय सहभागिता
- कक्षामा शिक्षक र विद्यार्थीबिच अन्तरक्रिया
- विद्यार्थीमा समालोचनात्मक चिन्तन
- विद्यार्थी मूल्याङ्कन
- विद्यार्थी उपस्थिति
- विद्यार्थी सकारात्मक अनुशासन
- विद्यार्थीमा सहयोगी भावनाको विकास
- सिकाइमा विद्यार्थी उत्प्रेरणा
- विद्यार्थीमा स्वनिर्देशित सिकाइको बानी बसाउन
- विद्यार्थीमा सकारात्मक सोच विकास
- विद्यार्थीलाई उनीहरूको सिकाइ प्रति जिम्मेवार बनाउनु
- विद्यार्थीमा सिकाइ संस्कृतिको विकास
- कक्षा व्यवस्थापन

परियोजना कार्य ४ : पाठ अध्ययन (Lesson Study)

- शिक्षण तथा विद्यार्थीहरूको सिकाइमा केन्द्रित भई शिक्षकले आफ्नो शिक्षणमा सुधार ल्याउन समूहमा कुनै एउटा पाठ शिक्षणका लागि तल दिइएको चक्रअनुसार पाठ अध्ययन गरी सोको प्रतिवेदन समेत तयार गर्ने ।

परियोजना कार्य ५ : सिकाइमा नवप्रवर्तनका लागि सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको उपयोग

- सामाजिक अध्ययन तथा मानव मूल्य शिक्षा विषयको कुनै पाठ शिक्षणका लागि उपयुक्त वेबबेस सामग्रीको खोजी तथा सङ्कलन वा डिजिटल सामग्रीको खोजी, निर्माण तथा सम्पादन वा सफ्टवेयरहरूको पहिचान गर्ने
- खोजी, सङ्कलन, निर्माण तथा सम्पादन गरिएका ती सूचना तथा सञ्चार प्रविधिका सामग्री प्रयोग गरी पाठ शिक्षण गर्ने
- ती सामग्रीको प्रयोग गरी शिक्षण गर्दा विद्यार्थीको सिकाइमा परेको प्रभाव तथा शिक्षण अनुभवसहितको प्रतिवेदन तयार गर्ने ।

परियोजना कार्य ६ : सामाजिक अध्ययन तथा मानव मूल्य शिक्षा विषय शिक्षणमा पूरक सामग्रीको उपयोग

- कुनै पाठ शिक्षणका लागि उपयुक्त पूरक सामग्री, सन्दर्भ सामग्री जस्तै : स्रोत सामग्री, थप पाठ्यसामग्री, पत्रपत्रिका, लेख, अनुसन्धान प्रतिवेदन आदिको खोजी गर्ने
- सामाजिक विषयका विषयवस्तु शिक्षणमा ती पूरक सामग्री प्रयोग गर्ने
- प्रयोग गरिएका पूरक सामग्री, सन्दर्भ सामग्रीको नाम, प्रयोग गरिएको तरिका र शिक्षण अनुभवसहितको प्रतिवेदन तयार गर्ने ।

परियोजना कार्य ७ : सामाजिक अध्ययन तथा मानव मूल्य शिक्षा विषय शिक्षणका विधि, सामग्री तथा विद्यार्थी मूल्याङ्कन आदि सम्बन्धी परियोजना कार्य

तालिममा सहभागी शिक्षकले सामाजिक अध्ययन विषय शिक्षणका विधि, सामग्री तथा विद्यार्थी मूल्याङ्कन आदि सम्बन्धी दिइएका परियोजना कार्यमध्ये कुनै एउटा परियोजना कार्य सम्पादन गर्नुपर्ने छ :

१. सांस्कृतिक विविधताको सम्मान (मानव मूल्यमा आधारित सिकाइ)

- कक्षा पाँचका विद्यार्थीलाई फरक फरक जातिको जातिगत समूह निर्माण गर्ने
- विद्यार्थीलाई आफ्नो जातिअनुसारको पोसाक के के हो ? महिला र पुरुषले के के पोसाक लगाउँछन् ? कुन कुन पर्व वा अवसरमा ती पोसाक लगाइन्छ भनी अभिभावकसँग सोधेर आउन
- शुक्रबारको दिनमा प्रत्येक समूहलाई आआफ्नो जातीय परम्पराअनुसारको पोसाक लगाएर आउनका लागि अनुरोध गर्ने र जातिगत समूहमा बस्न लगाउने
- समूहमा बसेर सो पोसाक कहिले र किन लगाइन्छ भनी सबै जनाको विचार समेटेर न्युज प्रिन्ट वा चार्ट पेपरमा तालिका बनाएर लेख्न लगाउने
- आआफ्नो जातिगत समूहले निर्माण गरेको तालिका एक जना टोलीनेतामार्फत पालैपालो कक्षामा प्रस्तुतीकरण गर्न लगाउने
- अन्त्यमा शिक्षकले सबै समूहहरूलाई आवश्यक पृष्ठपोषणसहित धन्यवाद ज्ञापन गर्दै हाम्रो समाज पनि हाम्रो कक्षा जस्तै विविधतामा एकता भएको समाज हो र हामीले यस्तो विविधतालाई सम्मान गर्नुपर्छ भन्ने भाव प्रष्ट पारिदिने
- कक्षामा पोसाक प्रदर्शनी गर्ने
- माथि उल्लिखित समग्र क्रियाकलाप गराइरहँदा विद्यार्थीको सहभागिता, सक्रियता र सिकाइ उपलब्धि हासिल भएको आधारमा समग्र क्रियाकलापहरूलाई समेत समेटेर प्रतिवेदन तयार गर्ने ।

२. सौर्यमण्डलको वा पृथ्वीको बनोटको चित्र वा नमुना निर्माण

- सौर्यमण्डलको वा पृथ्वीको बनोटको चित्र वा नमुना बनाउने
- सो सामग्री प्रयोग गरेर शिक्षण गर्न कक्षामा सञ्चालन गरिने क्रियाकलाप तयार पार्ने
- सोअनुसार शिक्षण गर्ने र सो सामग्री निर्माण प्रक्रिया र प्रयोग गर्दा सिकाइ उपलब्धि हासिल गर्न पुगेको सहयोग, आफ्ना अनुभव र अनुभूति समेटेर प्रतिवेदन तयार पार्ने ।

३. नेपालको नक्सा निर्माण

- कक्षा पाँचका विद्यार्थीको सात सात जनाको एक समूह निर्माण गर्ने (विद्यार्थी सङ्ख्या धेरै थोर भएमा सोहीअनुसार मिलाएर गर्न सकिन्छ ।)
- हरेक समूहलाई एक एकओटा चार्टपेपर दिएर त्यसमा नेपालको नक्साको आउटलाइन कोरिदिने

- सातओटा प्रदेश पनि छुट्याइदिने,। अब फेबिकल लगाएर प्रत्येक प्रदेशमा एक प्रदेशमा एकथरी दाना टाँस्न लगाउने, जस्तै : कोसी प्रदेशमा चामल, मधेस प्रदेशमा मास..... अरू प्रदेशमा बोडी, मुगी, तोरी, सानो केराउ, गहुँ, आदि ।
- सबै समूहको कार्य सम्पन्न भइसकेपछि माथि उल्लिखित समग्र क्रियाकलाप गराइरहँदा विद्यार्थीमा भएको सिकाइ उपलब्धिको प्रगति विवरण र समग्र क्रियाकलाप समेत समेटेर प्रतिवेदन तयार गर्ने ।

४ . स्थानीय तहको भ्रमण र प्रतिवेदन लेखन

- कक्षा ४ - ५ का विद्यार्थीलाई विद्यालय नजिकको स्थानीय स्थल (धारा पाटी पैवा मठ मन्दिर आदि मध्ये कुनै एक ठाउँको) भ्रमण गराउने
- त्यहाँ देखेका मुख्य कुराहरू टिपोट गर्न लगाउने, कागज टिप्ने जस्ता सरसफाइमा पनि लगाउने
- विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिमा भएको सुधार एवम् आफ्ना अनुभवलाई समेत समेटेर प्रतिबिम्बन प्रतिवेदन तयार गर्ने ।

५ . विद्यार्थी मूल्याङ्कन (प्रश्न पत्र र उत्तर कुञ्जिका निर्माण)

- आधारभूत तहको कक्षा ४ वा ५ को पाठ्यक्रमले तोकेका मूल्याङ्कनका आधारहरूको सूची तयार गर्ने
- बाह्य मूल्याङ्कनका लागि सामाजिक अध्ययन तथा मानव मूल्य शिक्षा विषयको विशिष्टीकरण तालिकाअनुसार प्रत्येक तहबाट तोकिएको सङ्ख्यामा प्रश्न र उत्तर कुञ्जिका निर्माण गर्ने
- उक्त प्रश्न पत्रको प्रयोग गरी परीक्षा सञ्चालन गर्ने
- परीक्षाको समग्र प्रक्रिया तथा नतिजा विप्लेषण समेत समेटेर प्रतिवेदन तयार पार्ने ।

नोट : सामग्री निर्माण र प्रयोगसम्बन्धी परियोजना कार्यका हकमा शिक्षा तालिम केन्द्रमा प्रतिवेदन पेस गर्दा सामग्रीसमेत पेस गर्नुपर्ने छ ।

ΩΩΩ